

УДК 347.627.2

DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2026.94.1.35>

ФІКТИВНИЙ ШЛЮБ ЯК РІЗНОВИД НЕДІЙСНОСТІ ШЛЮБУ В СІМЕЙНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ В РЕАЛІЯХ ВІЙНИ*

Галаєва М. І.,
студентка 2 курсу
факультету слідчої та детективної діяльності
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
ORCID: 0009-0004-8207-7745

Колісник В. С.,
студент 3 курсу
факультету права та економічної безпеки
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого
ORCID: 0009-0000-1455-5769

Галаєва М. І., Колісник В. С. Фіктивний шлюб як підстава недійсності шлюбу в сімейному праві України в реаліях війни.

У статті здійснено комплексний правовий аналіз інституту фіктивного шлюбу в Україні, який в умовах дії правового режиму воєнного стану набув ознак масового явища та систематично використовується як інструмент зловживання правом. Досліджено трансформацію мотивів укладення шлюбних союзів, де первинна мета створення сім'ї підміняється прагненням формального набуття юридичного статусу, зокрема через одруження військовозобов'язаних з особами, які мають інвалідність, для отримання відстрочки від мобілізації та права перетину державного кордону.

Проаналізовано колізію між юридичною формою шлюбу та його фактичним змістом. Наголошено, що ключовою проблемою вітчизняного сімейного законодавства є повна відсутність превентивних механізмів протидії псевдошлюбом на етапі їх укладення. Доведено, що органи державної реєстрації актів цивільного стану (ДРАЦС) виконують суто номінальну функцію, не маючи дискреційних повноважень для перевірки дійсних намірів сторін чи зупинення процедури. Відповідно, існуючий ретроспективний механізм визнання шлюбу недійсним виключно в судовому порядку є неефективним, оскільки дозволяє недобросовісним суб'єктам досягти своїх протиправних публічно-правових цілей задовго до винесення судового рішення. Звернено увагу на еволюцію правозастосовної діяльності територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки (ТЦК та СП), які змушені переходити від формальної оцінки наявності свідоцтва про шлюб до матеріальної перевірки факту здійснення реального догляду.

На основі порівняльно-правового аналізу законодавства Франції, Німеччини та США обґрунтовано доцільність обмеження абсолютної презумпції добросовісності шлюбу. Запропоновано імплементувати в національне законодавство інститути попереднього опитування, обов'язкової співбесіди для майбутнього подружжя, можливості відтермінування реєстрації шлюбу, а також запровадити юридичну відповідальність за такі дії.

Окрему увагу приділено проблематиці доказування фіктивності шлюбних правовідносин в українській судовій практиці. Розкритиковано застосування архаїчних засобів доказування (свідчення сусідів, акти обстеження житлових умов) та обґрунтовано необхідність напрацювання єдиної методології

* Науковий керівник: Янишен В. П., кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

оцінки цифрових доказів. Доведено, що електронне листування, активність у соціальних мережах, історія банківських транзакцій та цифрові сліди спільного побуту є найбільш релевантним та об'єктивним інструментарієм для встановлення істинного наміру сторін. Зроблено висновок про необхідність комплексної модернізації сімейного законодавства для усунення прогалин у правозастосовній практиці та захисту інтересів держави.

Ключові слова: фіктивний шлюб, недійсність шлюбу, сімейне право, зловживання правом, ухилення від мобілізації, воєнний стан, органи ДРАЦС, цифрові докази, превентивні механізми.

Halaieva M. I., Kolisnyk V. S. Fictitious marriage as a ground for invalidity of marriage in the family law of Ukraine in the realities of war.

The article provides a comprehensive legal analysis of the institution of sham marriage in Ukraine, which, under the legal regime of martial law, has acquired the characteristics of a mass phenomenon and is systematically used as an instrument for the abuse of rights. The transformation of motives for entering into marital unions is investigated, where the primary goal of creating a family is replaced by the desire to formally acquire legal status, in particular through the marriage of persons liable for military service with persons with disabilities to obtain a deferment from mobilization and the right to cross the state border.

The collision between the legal form of marriage and its actual content is analyzed. It is emphasized that the key problem of domestic family legislation is the complete absence of preventive mechanisms to counteract pseudo-marriages at the stage of their conclusion. It is proved that the Civil Registry Offices perform a purely nominal function, lacking discretionary powers to verify the true intentions of the parties or to suspend the procedure. Accordingly, the existing retrospective mechanism of invalidating a marriage exclusively in court is ineffective, as it allows unscrupulous actors to achieve their unlawful public-law goals long before a court decision is rendered. Attention is drawn to the evolution of the law enforcement activities of the Territorial Centers for Recruitment and Social Support, which are forced to transition from a formal assessment of the presence of a marriage certificate to a material verification of the fact of providing actual care.

Based on a comparative legal analysis of the legislation of France, Germany, and the United States, the expediency of limiting the absolute presumption of good faith in marriage is substantiated. It is proposed to implement into national legislation the institutions of preliminary screening, mandatory interviews for future spouses, the possibility of postponing marriage registration, as well as introducing legal liability for such actions.

Special attention is paid to the problems of proving the fictitiousness of marital legal relations in Ukrainian judicial practice. The use of archaic means of proof (neighbors' testimonies, reports on the inspection of living conditions) is criticized, and the need to develop a unified methodology for evaluating digital evidence is substantiated. It is proved that electronic correspondence, activity in social networks, the history of bank transactions, and digital footprints of common everyday life are the most relevant and objective tools for establishing the true will of the parties. A conclusion is drawn on the need for a comprehensive modernization of family legislation to eliminate gaps in law enforcement practice and protect the interests of the state.

Key words: fictitious marriage, invalidity of marriage, family law, abuse of rights, evasion of mobilization, martial law, civil registry office, digital evidence, preventive mechanisms.

Постановка проблеми. Вибір цієї теми обумовлений тим, що фіктивний шлюб набирає популярності в Україні з причин, пов'язаних з дією правового режиму воєнного стану в країні. Фіктивний шлюб використовується як інструмент для досягнення неправомірних цілей і суперечить первинній меті створення шлюбу. Також актуальність зумовлена відсутністю в законодавстві чіткого визначення наміру створення шлюбу. Попри це, проблема полягає у складності доказування. Вирішення окреслених проблем сприятиме вдосконаленню правового регулювання сімейного інституту шлюбу.

Мета статті: проаналізувати поняття, ознаки та правові наслідки фіктивного шлюбу. Надати своє бачення та вирішення окресленого питання визначення механізмів правового регулювання та протидії цьому явищу.

Стан дослідження. Питання фіктивного шлюбу як підстави визнання шлюбу недійсним досліджувалося у працях українських науковців у межах загальної проблематики сімейного права. Зокрема, значний внесок у розробку інституту шлюбу, його ознак та підстав недійсності зробили З. Ромовська, І. Бірюков, В. Гопанчук та Ю. Зайка. У їхніх працях аналізується правова природа шлюбу, умови його

дійсності, а також підстави визнання шлюбу недійсним, у тому числі у випадках відсутності наміру створення сім'ї. Разом із тим, слід зазначити, що фіктивний шлюб як самостійна наукова проблема досліджувався переважно фрагментарно, без глибокого виокремлення у спеціальні дослідження. Особливо це стосується сучасних умов воєнного стану, в яких зазначене питання набуло нової актуальності, однак на сьогодні залишається недостатньо опрацьованим у вітчизняній правовій науці.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до статті 51 Конституції України шлюб ґрунтується на вільній згоді жінки і чоловіка [1]. Як правило, шлюб створюється з метою створення сім'ї, проте не слід ототожнювати ці два поняття. Як зазначається в ст. 21 Сімейного кодексу України (надалі – СК України), шлюбом є союз жінки та чоловіка, зареєстрований в органі державної реєстрації актів цивільного стану [2]. Водночас проживання однією сім'єю жінки та чоловіка без шлюбу не є підставою для виникнення у них прав та обов'язків подружжя. Варто зауважити, що в чинному сімейному законодавстві відсутнє зазначення мети реєстрації шлюбу у вигляді створення сім'ї.

Однак, системний і комплексний аналіз норм, зокрема статті 40 СКУ України, дозволяє стверджувати, що намір створити сім'ю є обов'язковою основоположною ознакою шлюбного союзу. Ця законодавча особливість створює колізію між юридичною формою та фактичним змістом, що стає ключовим аспектом при розмежуванні правомірної поведінки та зловживання правом.

Особи, що проживають однією сім'єю без офіційної реєстрації такого союзу, вважаються такими, що перебувають у фактичному шлюбі. Якщо ж ситуація зворотня, тобто шлюб укладається між жінкою та чоловіком без наміру створення сім'ї та набуття прав і обов'язків, наприклад, для отримання певних преференцій, матеріальних вигод або з інших корисливих цілей, або якщо вступ у шлюб був без наміру обох чи однієї зі сторін, то такий шлюб буде вважатися фіктивним.

Саме відсутність наміру в сторін як характеристика свідомості учасників полягає не в аналізі безпосередньо їх волі та наміру, а в об'єктивних діяннях та обставинах, які відображають їхню волю. Такі зовнішні прояви є найбільш точними та ефективними для правильної оцінки ситуації та визначення реального стану справ, тому що істинні цілі однієї зі сторін можуть бути приховані, а фактичні об'єктивні діяння та обставини мають змогу надати певні докази для встановлення факту фіктивності шлюбу [3, с. 51].

Як зазначає вітчизняна дослідниця Т. Войтенко, до ознак такого шлюбу відносяться такі аспекти, як: проживання сторін окремо; відсутність спільно набутого майна; відсутність взаємної турботи і моральної підтримки у сторін; приховування подружніх відносин, якщо присутні треті особи; відкрита демонстрація відсутності фактичних сімейних відносин перед третіми особами; акцентування уваги на фіктивності укладення шлюбу [4].

Проте, на наш погляд, ці ознаки не є однозначними, а тому є складними у доказуванні. До прикладу, окреме проживання подружжя, чинник є достатньою підставою для підозри псевдошлюбу, проте він є мінливим, оскільки ч. 2 ст. 3 Сімейного кодексу України зазначає, що подружжя вважається сім'єю і тоді, коли дружина та чоловік у зв'язку з певними життєвими обставинами не проживають спільно. Відсутність взаємної моральної підтримки, приховування шлюбу від третіх осіб важко докати в суді через особливості людської психіки.

У площині правозастосування такий підхід спричиняє необхідність скрупульозного аналізу фактичного спільного проживання, ведення спільного господарства та наявності взаємних прав й обов'язків. Оскільки більш ніж логічним є той факт, що внутрішній намір є важкодосяжним та складним у доказуванні, судова практика приковує увагу до зовнішніх індикаторів фіктивності, таких як короткочасність знайомства до реєстрації шлюбу, відсутність обізнаності про стан здоров'я чи родинні зв'язки партнера, а також роздільне проживання без поважних на те причин. Якщо ж звертатися до судової практики, то в зазначеному питанні вона є недвозначною. До прикладу, у постанові від 18.01.2018 у справі № 285/720/16 КЦС ВС що суд першої інстанції, задовольняючи позов ОСОБА_4, виходив із того, що обставини укладення шлюбу не відповідають загальноновизнаним у суспільстві нормам поведінки осіб, які мають бажання створити сім'ю та взяти взаємні зобов'язання [5].

Апеляційний суд, скасовуючи рішення суду першої інстанції та ухвалюючи нове рішення про відмову у позові ОСОБА_4, дійшов правильного висновку про те, що окреме проживання подружжя та не проведення святкової церемонії укладання шлюбу, а також наявність будь-яких фінансових зобов'язань сторін самі по собі не можуть бути підставою для визнання шлюбу недійсним (фіктивним).

При цьому правильним є посилання апеляційного суду на те, що припинення сімейних стосунків та наявні конфлікти, які виникають між подружжям, є підставою для розірвання шлюбу, а не для визнання його недійсним.

Разом з тим, чітке розмежування реальних сімейних криз та імітації шлюбних відносин стає особливо актуальним, коли йдеться про використання інституту шлюбу як інструменту для досягнення протиправних цілей. Аналіз сучасних реалій дозволяє виокремити специфічні мотиви, які спонукають громадян до укладення союзів без наміру створення сім'ї.

Як ми вже вказували раніше, ст. 51 Конституції України зазначає, що шлюб ґрунтується на вільній згоді, проте сьогодні ми спостерігаємо трансформацію цієї волі: вона спрямована не на створення сім'ї, а на набуття статусу, що звільняє від виконання військового обов'язку. Згідно зі статтею 23 Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію», наявність дружини з інвалідністю або утримання трьох і більше дітей є підставою для відстрочки [6]. Саме ці норми стають каталізатором для реєстрації псевдошлюбів, де формальний юридичний союз стає ширмою для уникнення служби.

Спроби укласти фіктивний шлюб між військовозобов'язаними та жінками, які мають інвалідність, наближаються до рівня масового явища. Як відомо, інвалідність дружини дає право військовозобов'язаному не тільки уникнути мобілізації, але й виїхати за межі країни [7].

У низці випадків ситуація набуває ознак абсурдизації, оскільки фіктивні шлюби стають своєрідною квазііндустрією. Зокрема, в профільних інтернет-спільнотах з'явилися оголошення, автори яких вказують на наявність "декількох жінок" для оформлення псевдошлюбів. Трапляються пропозиції, де як форма винагороди або бартерного обміну пропонуються родичі [8].

Як ми визначили раніше, фіктивним вважається шлюб, зареєстрований без реального наміру набуття прав та обов'язків подружжя. У ситуації з ухиленням від мобілізації зовнішнім проявом такої фіктивності є не об'єктивне бажання жити разом, а виключно отримання відповідного актового запису для пред'явлення у територіальних центрах комплектування та соціальної підтримки.

Оскільки внутрішній намір особи є категорією важкодосяжною для аналізу, судова практика та правоохоронні органи змушені звертати увагу на об'єктивні індикатори: реєстрація шлюбу безпосередньо перед зверненням за відстрочкою, відсутність спільного проживання або обізнаності про побутові деталі життя партнера.

У площині правозастосування цей підхід вимагає скрупульозного аналізу фактичних обставин. Наприклад, якщо шлюб укладається з особою, яка потребує догляду, але фактично такий догляд не здійснюється, це є прямим свідченням псевдошлюбу. Водночас згідно з ч. 2 ст. 3 Сімейного кодексу України подружжю дозволяється проживати окремо через поважні причини, що створює юридичну лазівку для уникнення від мобілізації. Однак відсутність взаємної підтримки та спільних витрат у поєднанні з різким отриманням «мобілізаційних пільг» формують доказову базу для визнання такого союзу недійсним. Таким чином, боротьба з цим явищем потребує не лише посилення верифікації з боку державних органів, а й чіткого законодавчого закріплення ознак фіктивності, щоб запобігти використанню сімейного права як інструменту для дезертирства від громадянського обов'язку.

Практика ТЦК та СП демонструє еволюцію підходів до оцінки шлюбних відносин. Цілком розуміючи масовість явища псевдошлюбів, державні органи під час вирішення питання про надання відстрочки відходять від суто формального критерію, який полягає у наявності свідоцтва про шлюб, до матеріального, коли встановлюється факт здійснення догляду. Вимоги щодо надання актів обстеження побутових умов не слід трактувати як перебирання на себе функцій суду щодо визнання шлюбу недійсним. Це свідчення того, що інститут визнання шлюбу недійсним за ст. 40 СК України є неефективним у справах, де є змова сторін проти інтересів держави. З огляду на це виникає правовий парадокс: шлюб залишається правозгідним у площині сімейних відносин, проте втрачає свою юридичну силу як підстава для отримання пільг у публічно-правовій сфері без додаткового підтвердження фактичних сімейних відносин.

Причини псевдошлюбу, як правило, є корисливими для обох сторін, коли одна сторона отримує статус, а інша – матеріальні вигоди. Проте трапляються випадки, коли користь отримує тільки одна сторона. Такий шлюб, відповідно до ст. 40 СК України, теж вважатиметься фіктивним. У цьому випадку статтею 46 СК України передбачено, що якщо особа не знала і не могла знати про те, що її партнер вступає в шлюб через власну вигоду без мети створити сім'ю, то така особа має певні права. А саме – право на поділ майна, набутого у недійсному шлюбі, як спільної сумісної власності подружжя,

право на проживання у житловому приміщенні, в яке вона поселилася у зв'язку з недійсним шлюбом, право на аліменти та на прізвище, яке вона обрала під час шлюбу [9]. Але доказування в такій справі буде одним із найскладніших аспектів. (Доказування власних щирих намірів можуть виступати об'єктивами житла, свідчення знайомих, електронні докази).

Необхідно зазначити, що сам факт фіктивного шлюбу в Україні не тягне ніякої юридичної відповідальності, проте відповідальність настає як наслідок, який породжує такий шлюб [10].

У Постанові КЦС ВС від 14.12.2021 у справі № 761/16077/19 було зазначено, що шлюб по своїй суті не є правочином, а тому до конструкції недійсності шлюбу положення ЦК України про правочини, зокрема й норми § 2 «Правові наслідки недодержання сторонами при вчиненні правочину вимог закону» глави 16 ЦК України, не можуть бути застосовані [11].

Відповідно до ч. 2 ст. 41 СК України фіктивний шлюб визнається недійсним тільки за рішенням суду. Саме в цій нормі лежить в основі головна проблема, яка полягає в тому, що превентивного механізму на етапі ДРАЦСу задля запобігання таким шлюбом не існує. Працівник ДРАЦС, навіть маючи обґрунтовані підозри, не має права зупинити процедуру, не має інструкції, кому про це доповідати, окрім випадків підробки документів, про що повідомляють правоохоронним органам, і не несе відповідальності за реєстрацію фіктивного шлюбу. Роль органів ДРАЦС зведена до суто формальної перевірки документів, позбавляючи їх дискреційних повноважень щодо оцінки дійсного наміру сторін.

Виникає парадоксальна ситуація: держава легітимізує союз, надаючи йому юридичної сили та відповідних правових наслідків, зокрема й у сфері військового обліку, автоматично, лише за фактом подання заяви. Визнання ж такого шлюбу фіктивним можливе виключно у судовому порядку постфактум, що робить процедуру боротьби з псевдошлюбами неефективною, оскільки на момент винесення судового рішення недобросовісна сторона вже встигає реалізувати свій протиправний інтерес, як-от отримання відстрочки або перетин кордону. Фактично, закон дозволяє зловживання правом, пропонує механізм захисту, який за часовими рамками значно відстає від моменту вчинення порушення.

Натомість світова практика показує зворотнє. У французькому законодавстві передбачено, що перед укладенням шлюбу посадова особа органу реєстрації актів цивільного стану здійснює публікацію оголошення шляхом розміщення афіші на дверях будівлі органу місцевої громади, де подружжя зазначає певну інформацію про себе. Потім посадова особа проводить спільну співбесіду з майбутнім подружжям, якщо з огляду на подані документи така співбесіда є доцільною [12].

Німецьке законодавство розглядає шлюб як правовий інститут, що має публічно-правове значення, у зв'язку з чим презумпція добросовісності шлюбу не є абсолютною і підлягає перевірці у разі наявності об'єктивних підстав для сумнівів. Перед реєстрацією шлюбу орган реєстрації актів цивільного стану має право вимагати додаткові документи та відомості, а також відкласти реєстрацію у разі наявності сумнівів щодо дійсних намірів майбутнього подружжя. У випадках, коли шлюб може мати міграційні наслідки, здійснюється взаємодія з органами у справах іноземців [13].

У законодавстві Сполучених Штатів Америки презумпція добросовісності шлюбу обмежується, коли шлюб укладається з метою отримання імміграційних переваг. У таких випадках шлюб не вважається автоматично добросовісним, а підлягає спеціальній перевірці з боку міграційних органів [14]. Після укладення шлюбу подружжя зобов'язане пройти обов'язкову процедуру інтерв'ювання, під час якої з'ясовуються обставини спільного життя, тривалість стосунків та фактична сімейна єдність. Законодавством передбачено надання доказів реального сімейного життя, а правовий статус іноземного подружжя має умовний характер протягом визначеного періоду, після чого здійснюється повторна перевірка [15].

На відміну від українського законодавства, у правових системах Франції, США, Німеччини та Великої Британії презумпція добросовісності шлюбу не має абсолютного характеру, а доповнюється нормативно закріпленими процедурами перевірки реальності шлюбних намірів та механізмами юридичної відповідальності. Зокрема, застосування таких превентивних заходів, як опитування та співбесіди перед укладенням шлюбу, слугує ефективним інструментом запобігання фіктивним шлюбом. У цьому контексті доцільним видається врахування відповідного зарубіжного досвіду під час удосконалення національного сімейного законодавства України.

В зазначених країнах за фіктивний шлюб передбачена юридична відповідальність. Запровадження санкцій за укладення фіктивного шлюбу, поряд із презумпцією його недійсності за певних умов, є радикальним, але ефективним кроком по боротьбі з псевдошлюбами.

Ще однією проблемою, на наш погляд, є те, що українська доктрина майже не аналізує цифрові докази саме у справах про фіктивний шлюб. Судова практика вже використовує месенджери, соцмережі, банківські транзакції, але без єдиної методології.

У більшості наукових статей та коментарів до ст. 40 Сімейного кодексу України доказова база фіктивності шлюбу описується за старими шаблонами: показання свідків (сусідів, родичів); акти обстеження житлових умов; відсутність спільних речей чи дітей. Цифрові докази, такі як спільні фото, активність у соцмережах, історія транзакцій, майже не розглядаються як системний та комплексний спосіб доказування саме наміру створити сім'ю. У справі про фіктивний шлюб треба довести саме відсутність внутрішнього наміру.

Суди охоче приймають скриншоти переписки у справах про розлучення, але, аналіз судової практики щодо справ про фіктивний шлюб демонструє ігнорування таких важливих елементів, як цифрові докази, які були б каталізатором вирішення подібних спорів.

Отже, сукупність проаналізованих теоретичних положень і судової практики свідчить про недостатню ефективність існуючих механізмів встановлення фіктивності шлюбу та необхідність їх подальшого розвитку з урахуванням сучасних викликів.

Висновки. Проведений аналіз дозволяє констатувати, що в умовах правового режиму воєнного стану інститут шлюбу в Україні зазнає суттєвих трансформацій, нерідко використовуючись як інструмент для обходу імперативних норм законодавства, зокрема у сфері мобілізаційної підготовки. Чинний механізм визнання шлюбу недійсним у судовому порядку, закріплений у Сімейному кодексі України, має яскраво виражений ретроспективний характер. Він не здатний реагувати оперативно на виклики сьогодення, оскільки на момент винесення судового рішення недобросовісні суб'єкти сімейних правовідносин зазвичай вже досягають своїх протиправних цілей.

Для ефективної протидії цьому явищу та для подальшого розвитку правового регулювання у цій сфері необхідна комплексна модернізація сімейного законодавства за двома ключовими напрямками. По-перше, імплементація зарубіжного досвіду, зокрема країн ЄС та США, щодо запровадження превентивних механізмів на етапі реєстрації актів цивільного стану. Надання органам ДРАЦС дискреційних повноважень щодо відтермінування реєстрації шлюбу та проведення співбесід за наявності обґрунтованих сумнівів у справжності намірів сторін дозволить мінімізувати кількість зловживань ще до моменту виникнення юридичних наслідків. По-друге, розширення доказової бази у справах про фіктивність шлюбу шляхом легалізації та напрацювання єдиної методології оцінки цифрових доказів, таких як електронні комунікації, цифрові сліди спільного побуту. Відмова від архаїчних методів доказування на користь аналізу цифрової поведінки сторін забезпечить баланс між приватністю осіб та необхідністю встановлення об'єктивної істини, усуваючи прогалини у правозастосовній практиці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України: Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення 15.03.2026).
2. Сімейний кодекс України: Закон України від 10 січ. 2002 р. № 2947-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14> (дата звернення 15.03.2026).
3. Маркович Х. М. Псевдошлюб: правові аспекти фіктивних шлюбів в Україні. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2024 р. № 4. С. 51–54. URL: <https://doi.org/10.32782/pyuv.v4.2024.10>
4. Войтенко Т. В. Фіктивність шлюбу як підстава його недійсності / Матеріали науково-практичної Інтернет-конференції «Актуальна юриспруденція». URL: http://legalactivity.com.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=282%3A160512-14&catid=43%3A3-0512&Itemid=47&lang=ru.
5. Постанова Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду від 18 січ. 2018 р. у справі № 285/720/16. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/72044048> (дата звернення 15.03.2026).
6. Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію: Закон України від 21 жовт. 1993 р. № 3543-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3543-12> (дата звернення 15.03.2026).
7. Серов І. Мобілізація по-новому: посередники вже «продають» ухилинтам жінок з інвалідністю. URL: <https://tsn.ua/exclusive/mobilizaciya-po-novomu-poseredniki-vzhe-prodayut-uhilyantam-zhinok-z-invalidnistyu-2600325.html>.

8. Серов І. «Шукаю дружину, віддам сестру»: фіктивні шлюби серед військовозобов'язаних українців набирають обертів. URL: <https://tsn.ua/exclusive/shukayu-druzhinu-viddam-sestru-fiktivni-shlyubi-sered-viyskovozobov-yazanih-ukrayinciv-nabirayut-obertiv-2448049.html>
9. Пивовар І. Проблеми фіктивності шлюбу в Україні. *Слово Національної школи суддів України*. 2025. № 1 (50). DOI: [https://doi.org/10.37566/2707-6849-2025-1\(50\)-12](https://doi.org/10.37566/2707-6849-2025-1(50)-12)
10. Постанова Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду від 14 груд. 2021 р. у справі № 761/16077/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/102010360> (дата звернення 15.03.2026).
11. Цивільний кодекс Франції (Code civil). Ст. 63. URL: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/article_lc/LEGIARTI000043982427 (дата звернення 15.03.2026).
12. Закон ФРН «Про акти цивільного стану» (Personenstandsgesetz) від 19 лют. 2007 р. (BGBI. I S. 122) (§ 5, § 11). URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/pstg/> (дата звернення 15.03.2026).
13. Закон ФРН «Про перебування іноземців» (Aufenthaltsgesetz) від 30 лип. 2004 р. (BGBI. I S. 1950) (§ 27 Abs. 1a). URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/aufenthg/> (дата звернення 15.03.2026).
14. Закон США «Про імміграцію та громадянство» (Immigration and Nationality Act) (8 U.S.C. § 1325(c)). URL: <https://www.law.cornell.edu/uscode/text/8/1325> (дата звернення 15.03.2026).
15. Звід законів США (United States Code) (8 U.S.C. § 1186a). URL: <https://www.law.cornell.edu/uscode/text/8/1186a> (дата звернення 15.03.2026).
16. Кодекс федеральних нормативних актів США (Code of Federal Regulations) (8 CFR § 216). URL: <https://www.ecfr.gov/current/title-8/chapter-I/subchapter-B/part-216> (дата звернення 15.03.2026).

Дата першого надходження рукопису до видання: 20.03.2026

Дата прийняття до друку рукопису після рецензування: 23.04.2026

Дата публікації: 10.05.2026

© Галаєва М.І., Колісник В.С., 2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0